

Kommittédirektiv

Genomförande av EU-direktivet om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden

Dir.
2011:118

Beslut vid regeringssammanträde den 22 december 2011

Sammanfattning

En särskild utredare ska ta ställning till hur EU-direktivet om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden ska genomföras i svensk rätt.

I uppdraget ingår att analysera hur svensk rätt förhåller sig till direktivet samt bedöma behovet av författningsändringar och andra åtgärder. Utredaren ska föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som behövs för att genomföra direktivet.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 juli 2012.

Bakgrund

Inom EU utgör principen om ömsesidigt erkännande av domar i brottmål en hörnsten i det straffrättsliga samarbetet. Genomförandet av principen förutsätter att medlemsstaterna har förtroende för varandras straffrättsliga system. Ett sätt att öka det ömsesidiga förtroendet är att införa gemensamma minimiregler för enskildas rättigheter vid det straffrättsliga förfarandet.

Under det svenska ordförandeskapet hösten 2009 antog rådet en resolution om en färdplan för att stärka misstänkta och tilltalades processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden. Färdplanen föreskriver ett s.k. steg-för-stegförfarande enligt vilket kommissionen ska lägga fram förslag när det gäller rätten

till översättning och tolkning (åtgärd A), information om rättigheter och åtal (åtgärd B), juridisk rådgivning och rättshjälp (åtgärd C), kommunikation med släktingar, arbetsgivare och konsulära myndigheter (åtgärd D) samt särskilda skyddsåtgärder för utsatta misstänka eller tilltalade personer (åtgärd E). I färdplanen anges att Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) utgör den gemensamma basen för skyddet av misstänkta och tilltalades processuella rättigheter i EU.

Som ett första steg enligt färdplanen antog Europaparlamentet och rådet den 20 oktober 2010 direktivet 2010/64/EU om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 280, 26.10.2010, s. 1). Direktivet ska vara genomfört senast den 27 oktober 2013.

Direktivets syfte och innehåll

Syfte och tillämpningsområde

Direktivet syftar till att säkerställa den rätt till tolkning och översättning för misstänkta som följer av Europakonventionen och EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. Direktivet fastställer minimiregler och hindrar således inte att medlemsstaterna erbjuder en högre skyddsnivå (artikel 8). Rättigheterna gäller vid straffrättsliga förfaranden och förfaranden för verkställighet av en europeisk arresteringsorder (artikel 1.1). Rättigheterna gäller från den tidpunkt när en misstänkt av behöriga myndigheter görs medveten om brottsmisstanken fram till dess att förfarandet avslutas (artikel 1.2).

Tolkning

Misstänkta som inte talar eller förstår förfarandespråket ska utan dröjsmål tillhandahållas kostnadsfri tolkning inför utredande och rättsliga myndigheter, bl.a. vid polisförhör och domstolsförhandlingar (artiklarna 2 och 4). Rätten till tolkning innebär lämpligt stöd till misstänkta som lider av hörselnedsättning eller talsvårigheter. Om det behövs för att garantera att

förfarandet går rättvist till, ska tolkning finnas tillgänglig för kommunikationen mellan den misstänkte och försvararen i direkt samband med ett förhör eller en förhandling eller i samband med en framställning som görs under förfarandet. Det ska finnas ett förfarande eller en mekanism för att kontrollera om misstänkta talar och förstår förfarandespråket och om de behöver tolk. När det är lämpligt får s.k. fjärrtolkning användas med hjälp av t.ex. videokonferens. Misstänkta ska kunna angripa beslut om att tolkning inte behövs samt kunna klaga på att tolkningens kvalitet varit otillräcklig.

Översättning

Misstänkta som inte förstår eller talar förfarandespråket ska inom rimlig tid tillhandahållas kostnadsfri skriftlig översättning av alla handlingar som är väsentliga för att garantera att de kan utöva sin rätt till försvar och för att garantera att förfarandet går rättvist till (artiklarna 3 och 4). Till väsentliga handlingar hör bl.a. åtal och domar. De behöriga myndigheterna beslutar om någon annan handling ska anses vara väsentlig i ett visst ärende. Vid förfaranden för verkställighet av en europeisk arresteringsorder är översättningsskyldigheten begränsad till själva arresteringsordern. Skyldigheten att översätta gäller endast avsnitt som är relevanta för att den misstänkte ska förstå vad han eller hon anklagas för. I vissa fall får en muntlig översättning eller sammanfattning tillhandahållas i stället för en skriftlig översättning. Den misstänkte får under vissa förutsättningar avsäga sig rätten till översättning. Beträffande möjligheterna att kunna angripa beslut om översättning och klaga på översättningens kvalitet gäller samma sak som för tolkning.

Tolkningens och översättningens kvalitet m.m.

Den tolkning och översättning som tillhandahålls ska hålla tillräckligt hög kvalitet för att garantera att förfarandet går rättvist till (artiklarna 2.8 och 3.9). Medlemsstaterna ska vidta konkreta åtgärder för att sådan hög kvalitet kan tillhandahållas (artikel 5). Vidare ska medlemsstaterna sträva efter att upprätta register

över självständiga tolkar och översättare som har lämpliga kvalifikationer.

I direktivet finns också föreskrifter om krav på konfidentialitet för tolkar och översättare samt utbildning av rättslig personal i tolkfrågor (artiklarna 5–7).

Tolkning och översättning vid svenska brottmålsförfaranden

Allmänt om regleringen

Förhandlingar i domstol ska hållas på svenska och handlingar som ges in till eller skickas ut från domstol ska som huvudregel vara på svenska. Misstänkta och tilltalade anses i princip ha rätt till tolkning och översättning under hela brottmålsförfarandet i den utsträckning som det finns behov av det. I rättegångsbalken finns bestämmelser om vad som gäller i domstol. Det saknas uttryckliga regler om vad som gäller i fråga om tolkning och översättning under förundersökningen. Både rättegångsbalkens bestämmelser och 8 § förvaltningslagen (1986:223) har dock ansetts analogt tillämpliga.

En europeisk arresteringsorder som ska verkställas i Sverige ska vara skriven på svenska, danska, norska eller engelska eller vara åtföljd av en översättning till något av dessa språk (4 kap. 2 § lagen [2003:1156] om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder). Vid förfarandet gäller i övrigt vad som är föreskrivet om handläggning av brottmål (4 kap. 3 § och 5 kap. 2 § samma lag).

Enligt Europakonventionen är rätten till kostnadsfri tolkning, inbegripet översättning, en s.k. minimirättighet för misstänkta och tilltalade (artikel 6.3). Rättigheten anses omfatta alla dokument och muntliga uttalanden under förfarandet som misstänkta och tilltalade behöver förstå för att få en rättvis rättegång.

Tolkning

Om en part, ett vittne eller någon annan som ska höras inte behärskar svenska eller är allvarligt hörsel- eller talskadad, får

rätten anlita tolk (5 kap. 6 § RB). Rätten ska förordna en lämplig person för uppdraget. Tolken ska som huvudregel infinna sig i rättssalen, men s.k. fjärrtolkning kan användas under vissa förutsättningar (5 kap. 10 § RB). En tolk har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, tidspillan och utlägg (5 kap. 8 § RB). Även i kommunikationen mellan den misstänkte och den offentliga försvararen kan tolkning behövas. Försvararen kan då få ersättning av allmänna medel för tolkkostnaden som ett utlägg (21 kap. 10 § RB).

En domstols beslut i fråga om förordnande av tolk får överklagas, men endast i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut (49 kap. 3 § RB). Det förhållandet att tolk inte tillhandahållits när det behövts eller att tolkningen varit undermålig kan utgöra rättegångsfel (NJA 1974 s. 221). Beslut av polismyndighet eller åklagare under en förundersökning kan som regel inte överklagas. Beslut av en åklagare kan dock bli föremål för s.k. överprövning av en högre åklagare.

Översättning

Handlingar som kommer in till eller skickas ut från rätten får vid behov översättas (33 kap. 9 § RB). Rätten är skyldig att översätta en handling i brottmål som ska sändas till någon som vistas i en annan EES-stat eller i Schweiz och det finns anledning att anta att personen inte förstår språket i handlingen. Handlingen ska då översättas till språket i den andra staten eller till ett annat språk som personen förstår. Den som har biträtt rätten med översättning har rätt till skälig ersättning av allmänna medel. För sådan översättning som försvararuppdraget har krävt gäller samma regler som för tolkning (21 kap. 10 § RB). Vad som ovan anförts om möjligheterna till överklagande av beslut i fråga om tolkning får anses gälla även översättning.

Tolkningens och översättningens kvalitet

Tolkar och översättare kan auktoriseras av Kammarkollegiet. För att bli auktoriserad krävs bl.a. att tolken eller översättaren har fullgjort vissa kunskapsprov. En auktoriserad tolk kan få bevis om speciell kompetens som rättstolk. Kammarkollegiet

för register över auktoriserade tolkar och översättare samt utövar tillsyn över dessa. Regeringen har nyligen gett Kammarkollegiet i uppdrag att ansvara för att upprätta ett utökat register över tolkar som har genomgått en sammanhållen grundutbildning med godkänt resultat. Regeringen har även gett Domstolsverket och Statskontoret uppdrag som, på olika sätt, behandlar frågor om kvaliteten av tolkning och översättning samt utbud av tolkar. Domstolsverket har redovisat sitt uppdrag (DV Rapport 2010:4).

Uppdraget

Utredaren ska ta ställning till hur EU-direktivet om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden ska genomföras i svensk rätt.

I uppdraget ingår att analysera hur svensk rätt förhåller sig till direktivet samt bedöma behovet av författningsändringar och andra åtgärder. Utredaren ska föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som behövs för att genomföra direktivet. Vid utformningen av författningsförslagen ska utredaren i möjligaste mån ansluta till systematiken i svensk rätt.

Utredaren ska belysa effekter och konsekvenser för dem som berörs av förslagen. Om ett förslag kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna, ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras.

Utredaren ska inhämta synpunkter från Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Kammarkollegiet samt andra berörda myndigheter och organisationer.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 juli 2012.

(Justitiedepartementet)